

ВІДГУК

офіційного опонента доктора економічних наук, професора Перебийноса Василя Івановича на дисертаційну роботу Добіжі Наталії Володимирівни «Формування інфраструктури ринку сільськогосподарської техніки в Україні», подану до захисту на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук зі спеціальності 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством»

Проведений аналіз дисертації здобувача, автореферату та опублікованих праць за темою дослідження дозволяє охарактеризувати основні результати наукової роботи й встановити їх відповідність критеріям, викладеним у «Порядку присудження наукових ступенів».

І. Актуальність теми дослідження та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами

Сільське господарство відіграє важливу роль у продовольчому забезпеченні країни. Подальший розвиток виробництва та збуту сільськогосподарської продукції пов'язується із заходами щодо забезпечення її конкурентоспроможності на товарних ринках, зокрема, шляхом удосконалення матеріально-технічного забезпечення виробничих процесів. Останнє ж, як це доведено чисельними дослідженнями вітчизняних і зарубіжних вчених, визначається, з одного боку, станом галузей промисловості, що виробляють засоби виробництва, зокрема, тракторним і сільськогосподарським машинобудуванням, автомобілебудуванням. З іншого боку, суттєву роль відіграє товаропровідна мережа матеріально-технічного забезпечення, що функціонує через ринки сільськогосподарської техніки.

Варто зазначити, що, як свідчить статистика, в останні роки зріс продаж сільськогосподарської техніки українського виробництва, що стимулює розвиток вітчизняного машинобудування. Зростає й імпорт в Україну і продаж зарубіжної сільськогосподарської техніки, зокрема, техніки для збирання і обмолоту сільськогосподарських культур, ґрунтообробної техніки.

З часу переходу нашої країни до ринкових відносин науковий і практичний інтерес викликає питання формування інфраструктури ринку

сільськогосподарської техніки. Не зважаючи на чисельні наукові публікації, що свідчать про значну зацікавленість вчених економістів-аграрників досліджуваною проблематикою, недостатньо вивченими залишаються інституціональні аспекти формування ринку сільськогосподарської техніки та його інфраструктури, стану конкуренції на зазначеному ринку, державного регулювання та підтримки формування інфраструктури ринку техніки, маркетингове та логістичне забезпечення розвитку інфраструктури ринку техніки та ін.

У такому розрізі досліджувана наукова проблема є актуальною. Цьому відповідають об'єкт і предмет дослідження, мета і завдання дисертації.

Дисертаційну роботу виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт Миколаївського національного аграрного університету за чотирма темами:

1) «Формування конкурентоспроможного і соціально-орієнтованого розвитку підприємницьких структур аграрного сектору економіки» (номер державної реєстрації 0116U004567), де здобувачем обґрунтовано організаційні засади діяльності страхових, лізингових, логістичних та інших організацій у формуванні інфраструктури ринку сільськогосподарської техніки;

2) «Формування та функціонування ринків сільськогосподарської продукції в умовах євроінтеграційних процесів» (номер державної реєстрації 0114U005623), в межах якої дисертантом обґрунтовано сутнісно-змістову характеристику формування ринку як об'єкта сучасних економічних відносин;

3) «Формування ринку сільськогосподарської продукції на засадах стійкого розвитку підприємств аграрного сектора» (номер державної реєстрації 0114U007074), де внесок здобувача полягає в розробці та науковому обґрунтуванні інструментів удосконалення формування ринку техніки на інноваційних засадах;

4) «Зовнішньоекономічні трансформації функціонування агропродовольчого комплексу та їх вплив на формування ефективних відносин між його суб'єктами» (номер державної реєстрації 0116U003580), де

дисертантом обґрунтовано науково-методичні засади формування взаємодії суб'єктів на ринку техніки.

2. Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації

Дисертаційна робота Добіжі Наталії Володимирівни є кваліфікаційною науковою працею, що містить науково обґрунтовані теоретичні та прикладні результати, відзначається логічністю викладу матеріалу, комплексно розкриває досліджуване питання, має належний рівень обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. З огляду на зміст роботи завдання дослідження реалізовані, поставлена мета досягнута.

Встановлено, що теоретичною базою дисертаційної роботи є методологічні засади економічної теорії, наукові праці вітчизняних та зарубіжних дослідників з питань формування інфраструктури ринку сільськогосподарської техніки в Україні.

З метою реалізації поставлених у дисертації завдань здобувачем використані такі апробовані економічною наукою методи досліджень, як монографічний, історичний, узагальнення, статистико-економічний, аналітичний, порівняння, абстрактно-логічний, конструктивний.

Інформаційною базою дослідження є нормативно-правові акти України, інформація Державної служби статистики України, Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства, міжнародних організацій, нормативно-довідкова література, публікації вітчизняних і зарубіжних учених та практиків, електронні ресурси мережі Інтернет, результати особистих спостережень здобувача.

Наукові положення, висновки і рекомендації, викладені в дисертаційній роботі, ґрунтуються, зокрема, на критичному аналізі спеціальної літератури (монографій, статей тощо) з досліджуваного питання (291 найменування), що сприяє забезпеченню достатнього рівня обґрунтованості результатів дослідження. Сформульовані висновки і рекомендації характеризуються повнотою, логічністю й аргументованістю.

Основні положення і результати дисертаційної роботи пройшли широку

апробацію на науково-практичних конференціях.

3. Наукова новизна результатів дисертаційної роботи

У дисертації сформульована та обґрунтована сутність теоретичних і методичних положень, що характеризується новизною. Найбільш суттєвими результатами дослідження, які мають наукову новизну та отримані особисто здобувачем, є такі:

– опрацьовано науково-методичні підходи до розробки моделі взаємодії суб'єктів ринку техніки на основі низки класифікаційних ознак, таких як ступінь спільності, суб'єкти взаємодії, опосередкованість взаємодії, географічна ознака, ступінь антагоністичності діяльності суб'єктів, орієнтованість на взаємодію з визначеними суб'єктами, тривалість взаємодії, передача прав власності, фізична основа, направленість на вирішення тактичних та стратегічних завдань (с. 96-98);

– обґрунтовано методологічні підходи щодо створення квазі-інтегрованих організацій в процесі формування інфраструктури ринку техніки, розробку моделі багатовекторних взаємозв'язків у межах інтегрованого інфраструктурного квазі-об'єднання кластерного типу (с. 333-341);

– уточнено концепцію поведінково-векторної взаємодії суб'єктів ринку техніки через розкриття полівекторного концепту складових інфраструктури ринку (с. 89-92);

– уточнено семантичний апарат дослідження інфраструктури ринку техніки, розроблений у межах інституціонального підходу на основі її базових категорій (с. 60-72);

– удосконалено організаційно-економічні підходи щодо техніко-технологічного оновлення аграрного виробництва за рахунок активізації розвитку інфраструктури ринку сільськогосподарської техніки (с. 195-207, 275-276);

– уточнено підхід щодо створення аграрних регіональних логістичних хабів, що ґрунтується на порівнянні альтернативних варіантів доставки вантажів (с. 325-331);

– дістало подальшого розвитку науково-методичні підходи до визначення передумов формування та закономірностей розвитку конкурентного середовища на ринку сільськогосподарської техніки (с. 81-83, 104);

– обґрунтовано пропозиції щодо удосконалення маркетингового управління на ринку сільськогосподарської техніки (с. 279-285);

– удосконалено стратегічні напрями розвитку інфраструктури ринку техніки (с. 297-302).

Зазначені елементи наукової новизни розвивають теорію аграрної економіки у тій частині, що стосується формування інфраструктури ринку сільськогосподарської техніки в Україні.

4. Значущість дослідження для науки і практики та шляхи його використання

Наукова значущість поданої дисертаційної роботи визначається комплексним науковим обґрунтуванням науково-методологічних підходів та практичних рекомендацій з формування інфраструктури ринку сільськогосподарської техніки в Україні.

Практична значущість дисертаційного дослідження полягає у можливості обґрунтування ефективних управлінських рішень на засадах одержаних здобувачем наукових результатів. Зокрема, пропозиції здобувача розглянуті та рекомендовані до використання Міністерством аграрної політики та продовольства України, Комітетом Верховної Ради України з питань аграрної політики та земельних відносин, Департаментом агропромислового розвитку, екології та природних ресурсів Вінницької обласної державної адміністрації.

Окремі теоретичні, методичні та практичні розробки здобувача щодо формування інфраструктури ринку сільськогосподарської техніки застосовуються в навчальному процесі Вінницького ННІ економіки Тернопільського національного економічного університету.

5. Повнота викладення основних результатів дисертації в наукових виданнях

Основні результати дисертаційної роботи викладені в 36 наукових працях, з яких 2 одноосібні монографії, 22 статті у наукових фахових виданнях України та періодичних виданнях інших держав, 10 тез наукових доповідей, 2 препринти.

В опублікованих працях знайшли своє відображення основні висновки й пропозиції та зафіксовано пріоритет дисертанта в розробці зазначеного наукового питання. Кількість та обсяг публікацій, географія їх видання засвідчують повноту й відповідність чинним вимогам до висвітлення основних наукових здобутків здобувача. Перелік опублікованих праць за темою роботи відображає зміст дисертації відповідно до чинних вимог.

6. Структура і зміст дисертації, її завершеність та відповідність чинним вимогам до оформлення

Дисертаційна робота охоплює коло питань, що знайшли своє відображення у структурі та змісті дисертації. Робота складається із вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел з 291 найменування та додатків. Повний обсяг дисертації становить 416 сторінок комп'ютерного тексту, що містить 32 таблиці і 38 рисунків. За змістом, структурою, обсягами, повнотою викладення результатів дослідження та оформленням дисертація відповідає чинним вимогам.

У вступі дисертації: обґрунтовано актуальність теми, розкрито ступінь дослідження питання; зазначені вчені-економісти, на роботи яких опирається здобувач; охарактеризовано зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; сформульовано мету і завдання дослідження; подано об'єкт, предмет та методи дослідження; викладено наукову новизну отриманих результатів, їх теоретичне та прикладне значення; вказано особистий внесок здобувача, апробацію результатів роботи, наукові публікації, а також структуру і обсяг роботи.

У дисертації розглянуто комплекс питань, пов'язаних із передумовами,

станом і перспективами формування інфраструктури ринку сільськогосподарської техніки в Україні.

У першому розділі «Теоретичні основи формування інфраструктури ринку сільськогосподарської техніки» здійснено сутнісно-змістову характеристику формування ринку як об'єкта економічних відносин (с. 33-54), розкрито понятійний апарат дослідження його інфраструктури (с. 54-73), обґрунтовано інституціональні засади формування ринку та його інфраструктури (с. 73-90).

У другому розділі «Науково-методологічні засади дослідження інфраструктури ринку техніки» обґрунтовано парадигму взаємодії суб'єктів на ринку техніки (с. 93-110), досліджено конкуренцію як системоутворюючий елемент розвитку інфраструктури ринку техніки (с. 110-134), розроблено методичні засади сегментації пошуку цільового сегменту ринку (с. 134-151), розкрито інформаційну складову формування інфраструктури ринку сільськогосподарської техніки (с. 151-170).

У третьому розділі «Розвиток ринку сільськогосподарської техніки та його інфраструктурного забезпечення» здійснено аналіз стану ринку сільськогосподарської техніки й визначено тенденції розвитку його інфраструктурного забезпечення (с. 173-193), проведено оцінку процесу відтворення технічних засобів (с. 193-209), розкрито місце страхування в інфраструктурному забезпеченні розвитку ринку сільськогосподарської техніки (с. 209-226).

У четвертому розділі роботи «Організаційно-економічний механізм розвитку інфраструктури ринку сільськогосподарської техніки в Україні» здійснено аналіз системи державного регулювання та підтримки формування інфраструктури ринку техніки в Україні (с. 230-251), визначено рівень організації лізингових операцій на ринку сільськогосподарської техніки (с. 251-276), обґрунтовано застосування маркетингу у формуванні інфраструктури ринку сільськогосподарської техніки (с. 276-290).

У п'ятому розділі «Удосконалення засобів формування ринку техніки на інноваційних засадах» обґрунтовано стратегічні засади розвитку інфраструктури ринку техніки на інноваційних засадах (с. 293-310), досліджено перспективи удосконалення управління розвитком інфраструктури ринку техніки на основі логістичного підходу (с. 310-331), розроблено пропозиції щодо формування інтегрованих об'єднань як напряму інноваційно-інфраструктурного розвитку ринку техніки (с. 331-347), розкриті підходи щодо удосконалення конкуренції на ринку вітчизняної сільськогосподарської техніки (с. 347-360).

Аналіз структури і змісту роботи дозволяє зробити висновок про її завершеність, реалізацію поставлених здобувачем завдань. Узагальнюючи актуальні теоретичні і практичні питання, дисертант пропонує конкретні заходи щодо удосконалення формування інфраструктури ринку сільськогосподарської техніки в Україні.

Основні наукові положення і рекомендації захищеної здобувачем у 2011 році кандидатської дисертації при підготовці докторської роботи не використовувалися.

7. Ідентичність змісту автореферату і основних положень дисертації

Зміст автореферату відповідає основним положенням дисертації. Висновки та рекомендації, опубліковані в наукових працях і авторефераті, частково відрізняючись деталізацією викладу, у сутнісному відношенні ідентичні.

8. Недоліки та дискусійні питання дисертаційної роботи

Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу, варто зазначити такі дискусійні положення і зауваження.

1. Погоджуючись в цілому з принципами розрахунку місткості ринку сільськогосподарської техніки (формула 2.1, с. 162), варто звернути увагу на доцільність врахування й таких чинників обсягу зазначеного ринку, як рівень платоспроможності покупців техніки, кон'юнктура міжнародних ринків технічних засобів для аграрної сфери, рівень невизначеності й ризику

відповідного ринкового середовища.

2. У цілому позитивно оцінюючи методичні підходи здобувача до розгляду умов функціонування товарного ринку (рис. 1.2, с. 43), на наш погляд, є необхідність детальнішого обґрунтування поданої пропозиції щодо необхідності наявності резервів виробничих потужностей та робочої сили. Варто врахувати те, що, по-перше, такі пропозиції щодо резервування виробничих ресурсів можуть суперечити вимогам оптимізації витрат на виробництво техніки. По-друге, слід обґрунтувати підходи щодо формування резерву робочої сили для певного виробника техніки та економічну доцільність цього заходу.

3. У підрозділі 3.2 «Відтворення технічних засобів як передумова ефективного розвитку інфраструктури ринку сільськогосподарської техніки» доцільно було б детальніше розглянути процес формування та перспективи розвитку інфраструктури вторинного ринку сільськогосподарської техніки.

4. Варто зазначити як позитив намагання дисертанта обґрунтувати посилення ролі страхування (підрозділ 3.3 „Агрострашування в інфраструктурному забезпеченні розвитку ринку техніки”), маркетингу (підрозділ 4.3 „Маркетингові інструменти управління у формуванні інфраструктури ринку техніки”), логістики (підрозділ 5.2 „Удосконалення системи управління розвитком інфраструктури ринку техніки на основі логістичного підходу”) як чинників розвитку ринку техніки. Водночас доцільно було б деталізувати застосування зазначених управлінсько-економічних інструментів розвитку ринку техніки.

5. У роботі зустрічаються окремі дискусійні положення, що стосуються маркетингових та логістичних аспектів розвитку ринку сільськогосподарської техніки. Так, оскільки питання вибору постачальників є предметом логістики, зокрема, такої її складової, як закупівельна логістика (логістика постачання), то це питання варто розглядати в підрозділі 5.2 „Удосконалення системи управління розвитком інфраструктури ринку техніки на основі логістичного підходу”, а не в підрозділі 4.3 „Маркетингові інструменти управління у формуванні інфраструктури ринку техніки” (с. 285).

Також, включену до системи ринкової інфраструктури (рис. 1.4, с. 57) матеріальну підсистему (складське і тарне господарство, транспорт) з огляду на її сутність і призначення варто йменувати як „логістична підсистема”.

6. Підтримуючи в цілому методичні підходи дисертанта щодо оцінки важливої ролі маркетингу в удосконаленні функціонування ринку сільськогосподарської техніки (рис. 4.10, с. 283), можна визначити як дискусійну позицію щодо пріоритетності „забезпечення оптимальної швидкості збуту сільськогосподарської техніки” порівняно з „економічними інтересами і завданнями” виробників і продавців техніки.

7. Питання конкуренції на ринку техніки розглядається в роботі як у підрозділі 5.1 „Стратегічні засади розвитку інфраструктури ринку техніки на засадах інновативності”, так і в підрозділі 5.4 „Забезпечення конкурентоспроможності на ринку вітчизняної сільськогосподарської техніки”. Втім, при ознайомленні з рис. 5.1 „Поетапність забезпечення конкурентоспроможності на ринку вітчизняної сільськогосподарської техніки” (с. 294) виникає необхідність уточнення про яку конкурентоспроможність йде мова - про конкурентоспроможність товару (у даному випадку техніки) чи про конкурентоспроможність виробників техніки і/або торговельних посередників?

8. Є певні зауваження до оформлення роботи. Так, у низці таблиць (зокрема, 1.1, 1.6, 2.3, 2.10, 5.3), на рис. 4.9 зазначено, що вони сформовані чи узагальнені здобувачем. Однак тут варто було б послатися на літературні джерела, які використані при підготовці зазначених матеріалів. Варто звернути увагу, що в окремих посиланнях на багатосторінкові джерела (наприклад, монографії) не вказані сторінки цих джерел.

Втім зазначені зауваження в цілому не знижують загальної позитивної оцінки дисертації й можуть бути предметом наукової дискусії під час захисту дисертаційної роботи.

9. Загальний висновок

Дисертаційна робота Добіжі Наталії Володимирівни є самостійним, цілісним і завершеним науковим дослідженням, відзначається новими підходами до виконання наукових завдань, що полягають у розробці заходів з

формування інфраструктури ринку сільськогосподарської техніки в Україні.

Дисертаційна робота відповідає паспорту спеціальності 08.00.03 „Економіка та управління національним господарством” в розрізі таких напрямів дослідження, як науково-технічна політика та механізм її реалізації, стратегічне планування окремих макроекономічних процесів, державне регулювання інституціональних змін в національній економіці, регуляторна політика держави та механізм її реалізації,

Зміст і оформлення дисертації відповідає вимогам пп. 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (зі змінами і доповненнями), що висуваються до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук. Це дає підстави вважати, що її автор – Добіжа Наталія Володимирівна – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук зі спеціальності 08.00.03 „Економіка та управління національним господарством”.

Офіційний опонент:

професор кафедри економічної кібернетики,

бізнес-економіки та інформаційних систем

Вищого навчального закладу Укоопспілки

«Полтавський університет економіки і торгівлі»,

професор, доктор економічних наук

В. І. Перебийніс

29 листопада 2019 р.

